

Ma'lûmât'ın başyazarlığına Tefvik Fikret'in getirilerek derginin yayım hazırlıklarına başlanması kararlaştırılır.

Şekil ve muhteva itibarıyla o sırada çıkarılan diğer dergilerden pek farklı olmayan büyük boyda ve sekiz sayfa hacmindeki dergi başlangıçta bazıları imzasız olmak üzere ilmî, fennî ve biyografik yazılar, bir kısım manzumeler ve zaman zaman devrin edebî faaliyetlerinin ele alındığı makalelerle Şubat 1894'te yayımlanmaya başlanır. Bunlar arasında Alexandre Dumas'nın *La dame aux camelias* adlı eseri hakkında bizzat kendisinin bir yazısının tercümesi (nr. 4), İslâm filozoflarından Fârâbî (nr. 2), İbn Bâcce (nr. 3) ve İbn Haldûn (nr. 7) üzerine bazı makaleler, sanatla ilgili Fransızca bir yazının tercümesi (nr. 5), buharlı lokomotiflerin son durumuyla ilgili bir yazı (nr. 5), İran edebiyatı hakkında birkaç sayı devam eden bir makale (nr. 4-6), Goethe'nin *Werther*'iyle ilgili bir tefrika (nr. 10-22), hat sanatına dair bir yazı ile (nr. 7-8) zaman zaman bazı kitap tanıtma yazılarına da (meselâ bk. Nûreddin Ferruh'un *Şafak Sadaları* hakkında bir yazı, nr. 28) yer verilmiştir.

Tevfik Fikret, derginin kuruluşu ve çıkışı sırasında çalışmalara doğrudan doğruya katılmakla beraber başlangıçta kendi adıyla herhangi bir şiir veya makale yayımlamaz, ancak 24. sayıdan itibaren Mehmed Fikret, Mehmed Tefvik, E(sad) Necib imzalarıyla, zaman zaman da imzasız olarak çeşitli şiirleri yer alır. Tefvik Fikret, daha sonraki yıllarda sanat anlayışında büyük farklılıklar meydana gelse de Galatasaray Sultânîsi'nde kendisini şiir yazmaya teşvik eden hocası Muallim Feyzi'nin eski tarzdaki bir kısım şiirlerine de dergide yer vermiş (nr. 10, 13, 16: "Muallim Nâci İçin Mersiye", nr. 17, 19, 29, 32), ayrıca Muallim Feyzi'nin talebelerinden Hüseyin Dâniş'in manzum ve mensur makale ve tercümelerini de yayımlamıştır (nr. 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 28, 33, 34). Dergide Tefvik Fikret'ten başka yeni tarzda çeşitli şiirleri yayımlanan şairler arasında İsmâil Safâ, Hüseyin Siret, Menemenlizâde Mehmed Tâhir, H. Nâzım, A(yın) Nâdir, Süleyman Nazif, Abdullah Cevdet ve Ahmed Vefâ gibi isimler yer alırken Muallim Feyzi, Hüseyin Dâniş, Müstecâbizâde İsmet Bey, Vehbîzâde Rüşdî, Ömer Fahri, Saffet ve Mehmed Rifat gibi eski tarzda şiir yazan şairlerin eserlerine de rastlanmaktadır.

Mehmet Kaplan, Tefvik Fikret'in Batılı şiir görüşünü bu yıllarda *Ma'lûmât*'ta yayımlamaya başladığı şiirleriyle idrak etti-

ğini ve bundan böyle hayalden veya tablo fikrinden hareket ederek şiir yazdığını belirtir. Dergide Tefvik Fikret'in, şiirleri yanında imzalı ve imzasız çeşitli makaleleriyle Fransızca'dan bazı şiir çevirileri de çıkmış, buradaki şiirleri İsmail Hikmet Ertaylan tarafından *Tevfik Fikret Ma'lûmât*'ta adıyla bir kitap haline getirilmiştir (İstanbul 1965). Tefvik Fikret *Ma'lûmât*'ta yayımladığı, şiirinin gelişme çizgisini de gösteren şiirlerinden sadece üçünü ("Ey Yâr-ı Negamkâr", "Muhabbet-i Şâirâne", "Tulûa Karşı") *Rûbâb-ı Şikeste*'nin "Eski Şeyler" bölümüne almış, geri kalan on üç şiirine ise burada yer vermemiştir.

Ali Ekrem hâtıratında, *Servet-i Fünûn*'dan önce bir bakıma Edebiyat-ı Cedîde topluluğuna hazırlık sayılabilecek *Ma'lûmât*'ın dönemin genel havası ile biraz da yönetimin psikolojik baskıları sonucu kendiliğinden kapandığını belirtmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret: Devir, Şahsiyet, Eser*, İstanbul 1971, s. 57-73; Hasan Duman, *Katalog*, s. 228-229; İsmail Parlatır, *Ali Ekrem Bolayır*, İstanbul 1987, s. 6-7; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları* (haz. Metin Kayahan Özgül), Ankara 1991, s. 438-447; *Edebiyat-ı Cedîde'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tefvik'e Bir Mektup* (haz. Abdullah Uçman), İstanbul 1997, s. 30-33.

ABDULLAH UÇMAN

MA'LÛMÂT

(معلومات)

II. Abdülhamid devrinde yayımlanan ilmî, fennî ve edebî muhtevalı haftalık dergi.

11 Mayıs 1311 – 7 Ağustos 1319 (23 Mayıs 1895 – 20 Ağustos 1903) tarihleri arasında 423 sayı yayımlanmış olup Türk basın tarihinde Baba Tâhir adıyla tanınan Mehmed Tâhir tarafından çıkarılmıştır. Dergi, yayımlandığı dönem itibarıyla Türk edebiyatında çeşitli gruplaşmaların ve tartışmaların ortaya çıktığı bir sırada edebî ve kültürel faaliyetlerin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Devrin diğer mecmualarından farklı olarak bazı resim ve fotoğraflar ihtiva ettiğinden dolayı *Musavver Ma'lûmât* adıyla da tanınan derginin ilk sayısında çıkış amacı şu şekilde açıklanmıştır: Hukuk, iktisat, ahlâk, din, eğitim, pedagoji, biyoloji, ziraat, askerlik, ticaret, maarif, tıp, tarih, müzik, coğrafya, kimya, astronomi, elektrik, fotoğrafçılık, dil, edebiyat, kadın, aşk, aile

ve diplomasi gibi pek çok alanda yerli ve yabancı bütün faaliyetlerden okuyucular haberdar edilecek; edebî sahada tanınmış yerli ve yabancı yazarların eserleri ve şahsiyetleri tanıtılacak, ayrıca dünyada ne olup bittiğine dair son haberler verilecek; yeni buluşlarla önemli siyasî olaylar da belli bir bakış açısından değerlendirilecektir. Dergideki "İcmâl-i Edebî" sütununda ise bir hafta boyunca gerek Osmanlı gerekse Avrupa basın ve edebiyat çevrelerinde görülen dikkate değer gelişmeler duyurulacaktır.

Sekiz yıl boyunca yayımını aksatmadan sürdüren *Ma'lûmât*, izlediği tutarlı yayın politikası sayesinde Osmanlı ülkesinin hemen her tarafında ilgiyle okunan ve aranan bir dergi olmuştur. Akdeniz ve Ege adaları ile Kıbrıs, Balkanlar, hatta Mısır'dan gelen çeşitli haber, yazı ve mektuplar dergi sayfalarında yer almıştır. *Ma'lûmât* Türkçe'nin sadeleşmesi, gazete makalesi, fıkra, hikâye ve şiir gibi yeni edebî türlerin gelişmesi yolunda özellikle genç kalemleri teşvik etmek amacıyla bazı yarışmalar düzenlemiş ve ödüller dağıtmıştır.

Avrupa'daki edebî gelişmelerin günün gününe takip edildiği görülen dergide yeni ölmüş edebiyatçılarla ilgili değerlendirmelerin yanı sıra bir kısım edebiyat tartışmalarından da bahsedilmiştir. Lamartine, François Coppée, Victor Hugo, Guy de Maupassant, Alexandre Dumas, Paul Bourget ve Pierre Loti gibi isimler başta olmak üzere romantik ve realist Fransız şair ve yazarlarından çevirilere veya onlarla ilgili tanıtma yazılarına yer verilmiş (meselâ bk. "Lamartine ve Âsârı", nr. 17; "Goncourt'lar", nr. 48; "George Sand Mesese", nr. 58; "Guy de Maupassant", nr. 65; "Emile Zola ve Âsârı", nr. 71-72; "Alphonse Daudet", nr. 113-114; "Zola Davasının Temyizi", nr. 129; "Taine", nr. 163-165; "Pierre Loti'ye Dair", nr. 166), ayrıca "İtalyan Edebiyyât-ı Hâzırası" (Refik Âlî, nr. 171-178) gibi birkaç sayı devam eden incelemeler de yer almıştır. O döneme ait edebî meseleler hakkında önemli bir belge niteliğindeki "İcmâl-i Edebî" sütununda Türk edebiyatı üzerine çeşitli değerlendirmelerle birlikte dil, tarih, müzik ve felsefeye dair dikkate değer makaleler yayımlanmıştır. Derginin "Kısm-ı Nisâ" bölümünde kadınlar için faydalı olabilecek mâlûmat yanında çeşitli elbise modellerine kadar değişik konularda bilgi verilmiş, arka kapağında ise fennî nitelikte bilmecelemlerle bilhassa çocuklara yönelik yayımlar yapılmıştır.

Ma'lûmât'ın neşredildiği yıllarda Türk edebiyatında canlı bir yayın faaliyeti mevcut olup bu sırada *Servet-i Fünûn* dergisi sanat ve edebiyat anlayışı bakımından *Ma'lûmât*'tan farklı bir çizgide bulunmaktaydı. Dönemle ilgili hâtıralarını kaleme alan *Servet-i Fünûn* yazarlarından Hâlid Ziya (Uşaklıgil), Hüseyin Cahid (Yalçın) ve Mehmed Rauf ile derginin sahibi Ahmed İhsan'ın (Tokgöz) yazdıklarında, Baba Tâhir'in ve *Ma'lûmât*'ın özellikle *Servet-i Fünûn* gibi yeni edebî oluşumlara karşı bir denge unsuru olarak doğrudan doğruya II. Abdülhamid tarafından desteklendiği ileri sürülmüş, gerek derginin sahibiyle gerekse *Ma'lûmât*'la ilgili yer yer hakarete varan bir üslûpla eleştiriler yapılmıştır. Ancak *Ma'lûmât*'ın edebiyat ve yayın faaliyetleri arasında önemli bir boşluğu doldurduğu ve bir kısım araştırmacıların "mutavassıfın" adını verdiği, aralarında Ahmed Râsim, Ali Kemal, Müstecâbîzâde İsmet, Mehmed Celâl ve Andelîb gibi şair ve yazarların bulunduğu bir edebî topluluğu bünyesinde barındırdığı görülmektedir.

Dergi ayrıca, Türk edebiyatı tarihinde meşhur olan "abes-muktebes" ve "klasikler" adlı edebî münakaşalarda doğru- dan doğruya taraf olmuş, bu konular etrafında bazı meselelerin tartışılmasında önemli rol oynamıştır. *Servet-i Fünûn* hareketinin doğmasına sebep olan "abes-muktebes" tartışmasını başlatan Hasan Âsaf adlı gencin "Burhân-ı Kudret" adlı manzumesi *Ma'lûmât*'ta yayımlandığı gibi (nr. 20, 26 Teşrîniuevvel 1311 / 7 Kasım 1895, s. 431) *Servet-i Fünûn* hareketinin dağılmasına yol açan ve başta Tevfik Fikret olmak üzere *Servet-i Fünûncular*'ı ağır bir dille eleştiren Ali Ekrem'in "Şiirimiz" adlı yazısı da yine *Ma'lûmât*'ta çıkmıştır (nr. 266, 30 Teşrînisânî 1316 / 13 Aralık 1900, s. 526-530; nr. 267, 7 Kânunuevvel 1316 / 20 Aralık 1900, s. 539-542; nr. 268, 14 Kânunuevvel 1316 / 27 Aralık 1900, s. 554-564). "Klasikler" tartışması esas itibarıyla, "Bizim de bir klasik devrimiz var mıdır? Avrupa klasiklerinin dilimize nakli gerekli midir? Klasikleri asıllarına uygun olarak çevirecek mütercimlerimiz var mıdır?" soruları etrafında cereyan etmiştir. Bu tartışmayı Ahmed Midhat Efendi baş-

latmış, *İkdam* gazetesi sahibi Ahmed Cevdet, Cenab Şahabeddin, Necip Âsım (Yazıksız), Ahmed Râsim, Kemalpaşazâde Said, Hüseyin Dâniş, Hüseyin Sabri ve İsmâil Avni'nin katılmasıyla aylarca devam etmiştir.

Ma'lûmât'ta bunların dışında Muallim Nâci üzerine Halil Edib ile Hüseyin Cahid, Arap ilimlerinden yararlanma konusunda Mustafa Sabri ile Hüseyin Cahid, taaddüd-i zevcât meselesi üzerine Cenab Şahabeddin ile Mustafa Sabri arasında cereyan eden tartışmalar yanında *Şemsâ'nın*, müellifinden izinsiz olarak *Ma'lûmât*'ta yayımlanmasından dolayı Recâizâde Ekrem ile Mehmed Tâhir arasında çıkan tartışma kısa sürede büyümüş ve sonunda derginin 23 ve 24. sayıları Marif Nezâreti tarafından toplatılmıştır.

Derginin zaman zaman yayımlanan "Kısm-ı Arabî" ve "Kısm-ı Fârisî" nüshalarını dışında "Hanımlara Mahsus *Ma'lûmât*" ile notalı müzik ilâvesi ve Teselya muharebesi dolayısıyla bazı ilâveleri de vardır (Ashmead Bartlette, *Tesalya Meydân-ı Harbinde*, çev. Mehmed Ekrem – F. İskender, İstanbul 1313/1898). Dergide sadece makalelere değil yerli ve yabancı şairlerden şiirlere ve şiir çevirilerine de yer verilmiş, aralarında *Servet-i Fünûn*'un da bulunduğu bazı dergilerden iktibaslar yapılmıştır. Oldukça geniş bir yazı kadrosuna sahip bulunan derginin belli başlı şair ve yazarları arasında şu isimler dikkati çekmektedir: Ahmed Midhat, Andelîb, Ebüzziya Mehmed Tevfik, Ahmed Râsim, Necip Âsım, Müstecâbîzâde İsmet, Ahmed Muhtar, Ali Rifat, Ali Kemal, Ali Rıza Seyfî, Hasan Âsaf, Halil Edib, Hâlid Eyüb, Üsküdarlı Sâfî, İsak Ferera, Midhat Baharî, Avram Naun, Mustafa Sabri, İsmail Safâ, Mehmed Celâl, Mehmed Ziya, Rıza Tevfik, Ahmed Refik, Tokadîzâde Şekib, Seydi Vassî, Nûreddin Ferruh, Milaslı İsmail Hakkı, Muallim Feyzi, İbrahim Cehdî müstear adıyla Süleyman Nazif, Fâik Âli, Ekrem Reşad, Nazif Sürûri, Mehmed Sedad, Mehmed Re'fet, Fâik Esad, Yunus Nâdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Cahid [Yalçın], *Kavgalarım*, İstanbul 1326, tür.yer.; Ahmed İhsan (Tokgöz), *Matbuat Hâtıralarım (1888-1923)*, İstanbul 1930, I, 79-82, 100-105; Halid Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl* (İstanbul 1936), İstanbul 1969, s. 422-423, 542; Aysel Evren, *Malûmat Mecmuasında Neşrolunan Edebiyata Ait Makaleler* (yüksek lisans tezi, 1970), İÜ Ed.Fak.; Himmet Uç, *Musavver Malûmat Mecmuası'nın (1-7) Ciltlerindeki Edebî Makaleler ve Tahlilî Fihrist* (doktora ön çalışması, 1978), Atatürk Üniversitesi Ed. Fak.; a.mlf.,

Baba
Tâhir'in
Ma'lûmât
dergisinin
ilk sayısının
kapağı

Mutavassıtın ve Edebi Tenkid, Diyarbakır 1991; a.mlf., "Malûmat Mecmuası ve Muallim Nâci Efendi", *TDA*, sy. 66 (1990), s. 69-76; a.mlf., "Malûmat", *TDEA*, VI, 128-129; Sıddık Bıyık, *Musavver Malûmat Mecmuası'nın (8-11) Ciltlerindeki Edebi Makaleler ve Tahlilî Fihrist* (doktora ön çalışması, 1979), Atatürk Üniversitesi Ed. Fak.; Hasan Duman, *Katalog*, s. 229-231; Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret: Devir, Şahsiyet, Eser*, İstanbul 1987, tür.yer.; Ali Değirmenci, *Malûmat Mecmuası: 1-26. Sayılar* (yüksek lisans tezi, 1994), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Abdullah Uçman, *Edebiyat-ı Cedide'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup*, İstanbul 1997, tür.yer.; Ramazan Kaplan, *Klasikler Tartışması (Başlangıç Dönemi)*, Ankara 1998; Necat Birinci, "Muktebes-Abes Tartışmasından Önce Kulak İçin Kafiye", *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, İstanbul 2000, s. 119-126; *Mehmed Rauf'un Anıları* (haz. Rahim Törüm), İstanbul 2001, s. 54, 56, 106; "Mehmed Tahir", *TDEA*, VI, 222; Orhan Koloğlu, "Malûmat", *DBİst.A*, V, 283.

ABDULLAH UÇMAN

MÂLÛMATÇI MEHMED TÂHİR (1864-1912)

Gazeteci,
matbaacı ve yayımcı.

Hayatının ilk yıllarına dair çok az bilgi vardır. Sadece annesinin Recâizâde Mahmud Ekrem'in oğlu Emced'e sütanneliği yaptığı ve bir kız kardeşi olduğu bilinmektedir. *Ma'lûmât* dergisini çıkardığı için Mâlûmatçı olarak şöhret bulmuştur. Baba Tâhîr diye tanınması imzasına eklediği Babanzâde unvanından dolayıdır. Muarıları tarafından her ne kadar eğitimsiz ve cahil olduğu sürekli vurgulanmışsa da gazeteci ve matbaa sahibi olarak yaptıkları belli bir seviyede eğitim gördüğü izlenimini vermektedir.

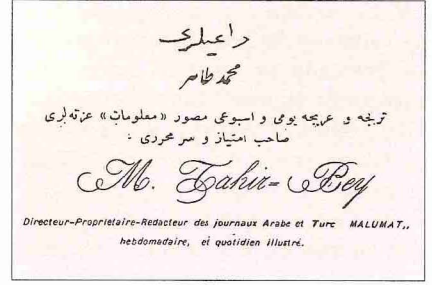
1298 (1881) yılında Direklerarası'nda çaycılık yapmaya, bir süre sonra da Ahmed İhsan'ın (Tokgöz) akrabalarından birinin selâmlık dairesindeki toplantılara devam etmeye başladı. Burada kurduğu ilişkiler sayesinde *Vakit* gazetesinin Direklerarası muhabiri oldu. Gazeteci olarak yaptıklarının beğenildiği, *Vakit* gazetesinin yazı kurulu tarafından övülmesinden ve hakkında neşîdeler çıkmasından anlaşılmaktadır.

Vakit'ten sonra *Tercümân-ı Hakikat*, *Saadet* ve *Servet* (1305/1887-88) gazetelerinde muhabirlik yaptı. Ancak gazeteci ve yazar olarak yaptıklarından rahatsızlık duyulması üzerine Dâhiliye müstesharı Reşid Bey tarafından Sinop'a sürüldü. Bir süre sonra Sinop tahrîrat müdürü oldu ve İstanbul gazetelerine Sinop'tan

yazılar yazmaya başladı. Reşid Bey'in görevinden ayrılması üzerine İstanbul'a döndü.

Meşrutîyet'in ilânının ardından 26 Temmuz 1908'de çıkan aftan yararlandı. Âdi suçtan hapis yatan Mehmed Tâhîr Bey, kız kardeşinin parayla kiraladığı insanların omuzlarında hürriyet kahramanı olarak evine döndü. Yeniden gazete ve dergi çıkarmak istediye de engellendi. "Yaşasın Abdülhamid" başlığıyla yayımladığı *İlâve-i Ma'lûmât*'i topladığı insanların eline vererek Bâbîâlî'de gösteri yaptırdı. Ancak kanuna göre işlediği suçtan dolayı gazete çıkaramayacağı için bu ilâve toplatıldı ve hakkında soruşturma başlatılınca matbaasını elden çıkarmak zorunda kaldı. Otuzbir Mart Vak'ası'na adının karışması üzerine Trablusgarp'a sürüldü. Buradan Napoli'ye kaçtı, ardından Paris'e gitti. Napoli'de Şark Ticâret-i Bahriyye Odası, Paris'te Şark Acentesi adıyla iş yeri açıtsa da ticarete başarılı olamadı. İstanbul'dan tanıdığı ve evinde misafir ettiği bir kişi mücevherlerini çalınca üzüntüden felç oldu. Mehmed Tâhîr Bey'in ölümü dolayısıyla Ahmed İhsan'ın kaleme aldığı yazının tarihi 3 Şubat 1327 (16 Şubat 1912) olduğuna göre Paris'te Şubat ayı başlarında vefat etmiş olmalıdır.

Sosyal ilişkileri çok güçlü olan Mehmed Tâhîr Bey, Türk basın ve yayın tarihine özellikle olumsuz davranışlarıyla damgasını vurmuş bir kişidir. Hükûm giydikleri dışında kendisine isnat edilen suçlar şu başlıklar altında toplanabilir: Yalan haber hazırlayıp şantaj yaparak rüşvet alma (Terkos Su Kumpanyası'ndan Terkos gölünde domuz ölüsü bulunduğuna dair bir haberi yazmama karşılığında aldığı para); yazarın izni olmadan yazısını gazetesinde yayımlama (Recâizâde'nin *Şemsâ'sı*); Yıldız Sarayı'na jurnal verme (Dr. M. Paşa ve Baba Tâhîr'in jurnalıyla *Servet-i Fünûn*'un kapanması, derginin yazar ve so-

Mâlûmatçı Mehmed Tâhîr'in kartviziti

rumlularının mahkemeye verilmesi); matbaasında bastığı muhalif yayınları Jön Türkler'in Mısır'da yayımladığını söyleyerek saraya sunması; yabancılara sahte nişan, rütbe satma ve isimlerini gazetesinde yayımlama. 1903 yılında nişan sahtekârlığından hakkında soruşturma açılarak tutuklanmış ve mahkeme sonucunda on beş yıla mahkûm edilmiştir. Kaynaklarda, sahte nişan işinde kendisiyle iş birliği yapanları tanımlamak için "Baba Tâhîr Dârülfünunu mezunlarından biri" ifadesine rastlanmaktadır.

Ahmed Râsim'in gazeteciliğe adım atmasını sağlayan, hakkında en olumsuz yazıları yazan Ahmed İhsan'ın kitabını matbaasında basan da Mehmed Tâhîr Bey olmuştur. Bazan ödediği yüksek telif ücretiyle diğer gazete sahiplerine göre daha cömert olarak tanınmıştır. *Bahar* dergisini çıkarmak istediğinde ilk yazı aldığı kişiler arasında Recâizâde Mahmud Ekrem, eski Maarif nâzırı Kemal Paşa, *Tarîk* başmuharriri Sâid Bey de bulunmaktadır. Saraya olan yakınlığı neticesinde rütbe-i bâlâ, birinci rütbeden Osmânî ve Mecidî nişanları, sanâyî-i nefise ve liyakat madalyalarıyla ödüllendirilmiş, matbaasında çalışan her kademedeki görevlinin nişan ve madalya ile taltifini sağlamıştır. Bâbîâlî caddesinde üç konağı birleştirerek meydana getirdiği gazete idarehanesi değişik çevrelerden kişilerin bulunduğu bir yer haline gelmiştir.

Sahibi ve sorumlu kişi olarak Mehmed Tâhîr Bey'in adının geçtiği gazete ve dergiler şunlardır: *Bahar* (1299/1883, 19 sayı, on beş günlük), *Ma'lûmât** (1311-1319/1895-1903, dergi, 423 sayı, haftalık), *Servet* (1314-1318/1898-1903, 2088 sayı, günlük), *İrtikâ* (1315-1319/1899-1904, 251 sayı, haftalık), *Musavver Fen ve Edeb* (1315-1319/1899-1903, 222 sayı, haftalık).

Mâlûmatçı
Mehmed
Tâhîr